

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕФОРМ ТА СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

О.А. Пересада,

Київський національний економічний університет

Надання кредитів під гарантію Кабінету Міністрів України в нашій країні здійснюється з 1992 р. для розвитку пріоритетних напрямків української економіки. У 1992 р. був прийнятий Закон України “Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної Асоціації розвитку та багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій” і Указ Президента України “Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку” [1, 7].

Порядок отримання таких кредитів закріплено в “Положенні про порядок залучення іноземних кредитів та надання гарантій Кабінету Міністрів України для забезпечення зобов’язань юридичних осіб – резидентів, щодо їх погашення”, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 05.05.97 № 414 [2].

Механізм отримання гарантій Кабінету Міністрів України при кредитуванні міжнародними банками є досить складний. Спочатку підприємства повинні одержати дозвіл від Національної агенції України з питань розвитку та європейської інтеграції (НАУРСІ). У десятиденний термін працівники НАУРСІ повинні проаналізувати надані потенційним позичальником документи і дати свій висновок. Після цього раніше документи надавалися до Валютно-кредитної ради при КМУ (ВКР КМУ) на попереднє дослідження. Проте для вдосконалення процесу надання позик з використанням державних гарантій Указом Президента України від 31 липня 2000 р. ВКР КМУ було ліквідовано [6], а її повноваження передано Міністерству економіки [4].

Цілу низку міністерств і відомств залучено до процесу кредитування. Міністерство економіки розробляє загальну техніко-економічну експертизу проекту, а також визначає відповідність проекту визначеним пріоритетним напрямкам використання іноземних позик. Аналіз платоспроможності клієнта, перевірка загального фінансового стану позичальника, наявність заборгованості перед держбюджетом, оцінка вартості ліквідних активів тощо. може виконуватись банком-агентом або Міністерством фінансів України. Для одержання гарантії Кабінету Міністрів необхідно провести оцінку вартості майна для застави і розглянути відповідність проекту державній політиці у сфері державної власності. Ця експертиза виконується Фондом державного майна України. Юридичну експертизу контрактів на купівлю обладнання і експертизу результатів міжнародних торгів здійснює Міністерство зовнішніх економічних зв’язків і торгівлі. НАУРСІ розробляє загальні пропозиції по об’єктах на основі висновків цих установ і відомств.

У цілому, контролем виконання зобов’язань позичальника займаються центральні органи виконавчої влади, а також майже всі установи, що

залучалися до розробки проекту: галузеві управління і відділи Кабінету Міністрів України, Міністерство фінансів, Міністерство економіки, НАУРСІ, банк-агент. Міністерство фінансів та банки-агенти повинні щомісячно інформувати Кабінет Міністрів про суми витрат державного бюджету, що виникли внаслідок здійснення платежів за гарантійними зобов'язаннями уряду країни, а також про санкції, що були застосовані до боржників [5].

Не дивлячись на такий жорсткий контроль, на початок 1999 р. при виконанні державою своїх зобов'язань по гарантуванню іноземних позик закордонним кредиторам “за рахунок державного бюджету було сплачено і не повернуто позичальниками 831,7 млн. дол. США” [8, с. 23]. Тому наприкінці 1998 – на початку 1999 років було прийнято цілу низку нормативних документів для покращання ситуації. Початком реформування стала розробка Міністерством фінансів Порядку реструктуризації простроченої заборгованості перед державою по позикам, що були одержані від іноземних кредиторів під гарантії уряду, за умови виконання підприємствами чергових платежів з погашення боргу. Крім того, в листопаді 1998 р. була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України “Про заходи відносно додаткового забезпечення гарантійних та інших зобов'язань КМУ, які надаються для забезпечення зобов'язань юридичних осіб – резидентів, і вдосконалення системи відшкодування ними витрат Державного бюджету” [3]. Відповідно до цього нормативного документу стало можливим банкам-агентам надавати зустрічні гарантії по кредитах, що були гарантовані Кабміном.

Головним заходом з відшкодування витрат держави стало надання Державній податковій адміністрації прав на здійснення примусового стягнення з компаній-боржників сум гарантій, що були сплачені міжнародним банкам. Міністерство зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі використовує щодо цих підприємств режим індивідуального ліцензування на виконання зовнішньоекономічних операцій. Міністерство фінансів складає та надсилає до Державної податкової адміністрації дані по боржникам, що мають заборгованість перед Державним бюджетом по позикам під гарантії Кабінету Міністрів для стягнення заборгованості з них у безперечному порядку.

Вищезгадані дії не дали відчутних результатів і стали необхідними додаткові заходи як по збільшенню суми погашення боргів перед Державним бюджетом, так і в цілому для покращання якості процедури відбору підприємств при наданні гарантій Кабінету Міністрів України. У першу чергу постала наявна необхідність в удосконаленні правової бази щодо цих питань.

Як видно, основною проблемою можна назвати дуже громіздкий та бюрократичний механізм отримання позик. Одержання висновків з наданого позичальником бізнес-плану від міністерств, відомств, зовнішніх експертів та фахівців Кабінету Міністрів передбачають значні грошові витрати та відволікання робочого часу. На початку формування ринкової економіки цей процес можна було б назвати доцільним, проте зараз він тільки стримує, на наш погляд, розвиток економічних відносин у країні.

На сьогоднішній день не виправдовує себе період затягування від підписання договору до його початку реалізації, дублювання в організації проектів багатьма органами державного управління, недосконалість механізму

співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Виходячи з цього, на макроекономічному рівні доцільно було б збільшити повноваження Міністерства фінансів, оскільки саме міністр фінансів є представником України в усіх міжнародних кредитних угодах. Це дозволило б одночасно ліквідувати більшість регулюючих підрозділів в інших структурах державного управління.

Для більш раціонального підходу у наданні гарантій Кабінету Міністрів доцільно було б вивчити та використовувати досвід країн з розвинутими ринковими відносинами, а саме, надати всі повноваження з підготовки документації по гарантіях уряду одній державній установі, наприклад, Міністерству фінансів України. У багатьох країнах світу (США, ФРН) питання надання державних гарантій потенційним позичальникам відведено спеціалізованим акціонерним товариствам з обов'язковим процентом державних акцій у капіталі компанії. Такі компанії самостійно ведуть свою діяльність, звітують перед урядом і відповідають у випадках невиконання зобов'язань позичальником.

До процесу експертизи майбутніх проектів, визначення кредитоспроможності позичальників та вивчення їх фінансового стану треба залучати відомі вітчизняні та закордонні аудиторські компанії. Досвід цих організацій значною мірою допоміг би зменшити ризик неприбуткових проектів. Крім того, в Україні не існує уніфікованої методики для оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника та оцінки окупності інвестиційних проектів, що пропонуються для кредитування світовими організаціями. Українські банки-агенти уряду використовують свої методики, на основі яких можна було б вивести узагальнюючу систему показників, яку б рекомендувалося використовувати в майбутньому при кредитуванні різноманітних проектів. Крім того, на основі цих даних можна було б запровадити загальну інформаційну базу (наприклад, через Інтернет), яка б надавала уніфіковані дані про фінансовий потенціал позичальників і значною мірою допомагала б українським та іноземним банкам, а також органам виконавчої влади при оцінюванні фінансового стану українських позичальників.

Таким чином, можна відзначити, що саме недосконалий і бюрократичний механізм одержання державних гарантій для отримання позик міжнародних банків стає гальмом розвитку не тільки цього процесу, але й покращання економічних показників країни загалом.

Список літератури

1. Закон України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та багатостороннього агенства по гарантіях інвестицій" від 03.06.92 № 2402-XII. – Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 33. – С. 474.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про впорядкування залучення і використання іноземних кредитів, повернення яких гарантується Кабінетом міністрів України, вдосконалення системи залучення зовнішніх фінансових ресурсів та обслуговування зовнішнього державного боргу" від 05.05.97 № 414.
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про заходи відносно додаткового забезпечення гарантійних та інших зобов'язань КМУ, які надаються для забезпечення зобов'язань юридичних осіб – резидентів, і вдосконалення системи відшкодування ними витрат державного бюджету" від 27.11.98 № 1879.

4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про заходи щодо залучення державою або під державні гарантії іноземних кредитів і надання державних гарантій” від 11.06.01 № 787.
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про порядок відшкодування збитків державного бюджету, які виникли внаслідок настання гарантійних випадків по іноземним кредитам в іноземній валюті, що були отримані юридичними особами під гарантії уряду України” від 14.12.95 № 1002.
6. Указ Президента України “Про Валютно-кредитну раду Кабінету Міністрів України” від 31.07.00 № 932/2000.
7. Указ Президента України “Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку” від 14.07.92 № 379/92.
8. Лисовенко В.В. Государственные гарантии как инструмент государственной финансовой поддержки предприятий // Экономика предприятия. – 1999. – № 6. – С. 17-24.